GuyAI
מבית GOOL בגרויות

סוג הבחינה: בגרות
מועד הבחינה: קיץ תשפ"ה, 2025
מספר השאלון: 22262
קובץ: תשובות סופיות

היסטוריה

שאלון 22262 (אקסטרניים, בית שני)

הוראות לנבחן

א. משך הבחינה: שעה וחצי.
ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה פרק אחד ובו ארבע שאלות.
יש לענות על שתי שאלות.
מן השאלות שתבחרו לענות עליהן, חובה לבחור לפחות שאלה אחת שיש בה מקור.
(2×50) – סך הכול – 100 נקודות.
שימו לב: תלמידים שאושר להם מבחן מותאם אינם חייבים לבחור בשאלה שיש בה מקור.
ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.
נספח: לשאלה 2 (מפה).
השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל תלמידה וכל תלמיד להשיב עליהן באופן אישי.

בהצלחה!

תשובות סופיות

בית שני – מעם מקדש לעם הספר

שאלה 1

א. מטרות (3): לצרף לממלכה שטחים שבהם חיו יהודים רבים ולהשיב שטחים שהיו בעבר של ממלכת יהודה (מטרה לאומית־דתית); מטרה כלכלית – שטחי חקלאות, דרכי מסחר, נמלים וגישה לחוף; מטרה ביטחונית – רצף טריטוריאלי וממלכה עצמאית חזקה (וגם האדרת הממלכה ועוצמה צבאית). פעולות (2): כיבושים – למשל כיבוש אדום (יוחנן הורקנוס) וגיור תושביה, כיבוש השומרון והריסת המקדש בהר גריזים, כיבוש הגליל ודרום הלבנון (יהודה אריסטובולוס), כיבוש ערי החוף ושטחים בעבר הירדן (אלכסנדר ינאי). אתגרים (2): שמירה על רוב יהודי ועל אופי יהודי בממלכה ומדיניות כלפי האוכלוסייה הנוכרית בשטחים שנכבשו; ביצור הגבולות החדשים והגנה עליהם מפני העמים השכנים והמעצמות (בית סלווקוס, ובהמשך רומא); ניהול ממלכה גדולה – מיסים, צבא, חלוקת סמכויות.

ב. מעמד המנהיג: דוגמאות – יונתן מונה לכהן גדול; יהודה אריסטובולוס הכתיר את עצמו למלך; אלכסנדר ינאי מלך וכהן גדול והרחיב סמכויותיו לחקיקה ולשיפוט; שלומציון – אישה שליטה, העבירה את הכהונה הגדולה לבנה הבכור ואת הפיקוד על הצבא לבנה השני. התנגדות: לפי המסורת רק צאצא בית דוד ראוי למלוכה; התנגדות לריכוז מלוכה וכהונה בידי אדם אחד; שלטון יחיד בניגוד להחלטת אספת העם בימי שמעון; צמצום סמכויות מוסדות הייצוג (הסנהדרין); איש מלחמה ששופך דמים אינו ראוי לשמש ככהן גדול. או היחס להלניזם: דוגמאות – שמות יווניים (הורקנוס, אלכסנדר, אריסטובולוס); אימוץ דרכי השלטון ההלניסטי (מלוכה, שילוב מלוכה וכהונה, חצר מלוכה); צבא שכירים; שימוש ביוונית; ימי חג לציון ניצחון (יום ניקנור, יום כיבוש החקרא). התנגדות: חשש לשינוי הצביון היהודי, לאימוץ אורח החיים ההלניסטי הזר, מצבא שכירים נוכרי, חצר הדומה לחצר הלניסטית.

שאלה 2

א. הרומאים: הורדוס היה "מלך חסות" – מונה בידי הסנאט הרומי ועלה לשלטון בסיוע הרומאים ובחסותם, ולכן נדרש להוכיח נאמנות לרומא ולרצות את הקיסר. דוגמאות מן המפה: ערים לכבוד הקיסר אוגוסטוס – קיסריה וסבסטיה (שומרון); מקדשים לכבוד הקיסר – בקיסריה, בסבסטיה ובבניאס; מבנים של התרבות ההלניסטית־רומית – תיאטראות (קיסריה, ירושלים) ומתקני ספורט (קיסריה, סבסטיה, יריחו, ירושלים). היהודים: שלטונו נשען על מינוי בידי גורם זר; היהודים היו רוב בממלכתו; הוא דחק את בית חשמונאי שזכה לאהדת העם; מוצאו האדומי. דוגמאות מן המפה: פיתוח חקלאי ביריחו ובפצאל – פרנסה ופריחה כלכלית; נמלים בקיסריה ובאנתידון – מסחר ותעסוקה; המקדש בירושלים – הרחבת הר הבית ושיפוץ המקדש; מבצרים (מצדה, הרודיון, הורקניה, אלכסנדריון, קיפרוס, מכוור) – ביצור הגבולות וביטחון התושבים.

ב. המדיניות: חלוקת אזורי השלטון לפרובינקיות – יחידות שלטוניות הכפופות למרכז ברומא; בראש הפרובינקיה נציב רומאי שמינה הקיסר לתקופה מוגדרת; הנציב כפוף לשלטון המרכזי ברומא ומחזיק צבא עזר רומאי; תושבי הפרובינקיה יכולים להגיש תלונה נגד הנציב לקיסר. גורם (אחד): מות הורדוס (4 לפנה"ס) וחלוקת הממלכה בין שלושת בניו והמאבקים ביניהם; התנגדות העם לשלטון בני הורדוס, בעיקר לארכילאוס; משלחת נציגי העם לרומא שתבעה להחליף את השלטון בשלטון ישיר; בעקבות התלונות הדיח אוגוסטוס את ארכילאוס (6 לספירה) וכונן ביהודה שלטון רומאי ישיר.

שאלה 3

א. כלכלי: הרס יישובים, שדות ויערות; השחתת יבול; הפקעת קרקעות והחרמתן, מכירת אדמות לאזרחים רומאים והחכרתן; הטלת מיסי קרקע; עבודות כפייה; "מס היהודים". חברתי: התמוטטות מוסדות ההנהגה – היחלשות מעמד הכהונה וביטול הסנהדרין הישנה; אובדן מרכז חברתי מלכד (המקדש); היעלמות כתות – הקנאים, הצדוקים, האיסיים; חברה שסועה ופגועה בעקבות הפילוג והמחלוקות; עליית יסודות חברתיים חדשים (החכמים). דמוגרפי: דלדול האוכלוסייה היהודית בארץ־ישראל – שבויים רבים נשלחו לרומא ונמכרו לעבדות; שינוי בהרכב האוכלוסייה בערים רבות שהתרוקנו מיהודים והתמלאו בנוכרים (כמו קיסריה).

ב. מפנה בהנהגה ובמרכז הדתי־לאומי: בימי הבית מילאו הכוהנים במקדש תפקיד מרכזי; עם הקמת המרכז ביבנה עברה ההנהגה לחכמים, והמרכז עבר מירושלים ליבנה – לשם עברו הסנהדרין והנשיא. מפנה באורח החיים: מעבר מעבודת הקורבנות ועלייה לרגל לחיים ללא מקדש – תפילות קבועות במקום הקורבנות, לימוד תורה בבית הכנסת ובבית המדרש, תקנות ("זכר למקדש", שופר בשבת, לולב כל שבעה); לוח שנה אחיד. מפנה מחורבן לשיקום – הצלת העם מייאוש, שיקום מוסדות, דרך חדשה. מעבר מ"עם מקדש" ל"עם הספר" – גיבוש הלכה משותפת ואחידה (תהליך שהבשיל בחתימת המשנה). מהפכה חברתית – לימוד התורה פתוח לכל אדם ולא רק לכוהנים.

שאלה 4

א. מתנגדים: אין סיכוי לנצח את האימפריה הרומית החזקה בכוחות הדלים של המורדים; מחיר הכישלון גבוה מדי – הרומאים מדכאים מרידות בהרס ובחורבן, ולכן עדיף לפעול בהסכמים; כוחה והצלחתה של רומא מעידים שהמצב הקיים הוא רצון האל; לא נכון למרוד בקיסר בגלל כעס על הנציב ביהודה. תומכים: אין להשלים עם שלטון זר בארץ־ישראל, יש לשאוף לחירות מדינית; השלטון הרומאי עריץ ורשע – שחיתות הנציבים, נטל מיסים כבד, עושק ונישול; הנציבים פגעו בדת היהודית ובזו לה (שוד אוצר המקדש, פגיעה במתפללים בפסח); הנציבים עוינים את היהודים ותומכים בנוכרים; המאבק הוא חלק מתהליך הגאולה ויביא מהפכה חברתית; חולשה זמנית של רומא.

ב. טענת אפלבאום: היציאה למרד הייתה מוצדקת והכרחית. נימוק: אדריאנוס פעל באופן שיטתי להשליט את התרבות הדתית ההלניסטית ולהתיש את היהדות ("ששוב לא ניתן להשלים בין קיום הקיסרות ובין קיום דתו של עם ישראל", "להתשת היהדות", "הפיכת ירושלים לעיר אלילית", "להחניק את קיום המצוות והאמונה"); העם הועמד בפני ברירה בין כליה לאומית להתנגדות ("הברירה... בין כליה לאומית... לבין התנגדות"); המרד, על אף מחירו היקר, מנע מן הרומאים להשמיד את היהדות ("השיג מטרה זו בשעה שלא עמדה בפני העם כל דרך אחרת"). טענה נגדית: היציאה למרד לא הייתה מוצדקת וסיכנה את המשך הקיום היהודי. עובדות (2): אסון דמוגרפי – יהודה התרוקנה כמעט מתושביה היהודים (הרוגים, שבויים שנמכרו לעבדות), אדמות הופקעו ונוכרים התיישבו בה, ומרכז היישוב עבר לגליל; אסון לאומי – יהודה הפכה לפרובינקיה "סוריה־פלשתינה"; נאסר על יהודים להתיישב בירושלים, ועל חורבותיה הוקמה העיר האלילית איליה קפיטולינה; גזרות דת (גזרות השמד) – איסור מילה, שבת ולימוד תורה, איסור סמיכת חכמים, הוצאה להורג של חכמים (רבי עקיבא); חכמים רבים עזבו את הארץ.

כל הבגרויות בהיסטוריה עם פתרונות מלאים: www.guyai.co.il/bagrut/history